

11. Савченко В. В. Этнокультурная идентичность русских в современной России : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / В. В. Савченко. – Ставрополь, 2009. – 160 с.
12. Стефаненко Т. Г. Социальная психология этнической идентичности : дис. ... д-ра психол. наук / Т. Г. Стефаненко. – М., 1999. – 529 с.
13. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – Харьков : Фолио, 2003. – 503 с.
14. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
15. Bauman Z. Identity. Conversations with Benedetto Vecchi. – Cambridge : Polity Press, 2010. – 104 p.
16. Hall S. The Question of Cultural Identity / S. Hall, D. Held, T. McGrew (eds) Modernity and its Futures. – Cambridge : Polity Press, 1992.
17. Большой психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 672 с.
18. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
19. A Dictionary of Sociology / ed. by G. Scott and G. Marshall. Third Edition Revised. – Oxford : OUP, 2009. – 816 p.

Статья сдана в редколлегию
16.03.2012 г.

УДК 81'22:81'42

А. М. Приходько – доктор філологічних наук, професор
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара

Когнітивно-комунікативний дуалізм сучасної парадигми лінгвістики

*Роботу виконано на кафедрі германської
філології ДНУ ім. Олеся Гончара*

У статті здійснено спробу узагальнення, осмислення та формулювання основних постулатів когнітивно-комунікативної парадигми мовознавства, яка стала провідним методологічним напрямом сучасних лінгвістичних досліджень.

Ключові слова: парадигма, класифікація, категоризація, концептуалізація, телеологія, комунікативний акт.

Приходько А. Н. Когнитивно-коммуникативный дуализм современной парадигмы лингвистики. В статье осуществляется попытка обобщения, осмысления и формирования основных постулатов когнитивно-коммуникативной парадигмы языкознания, ставшей главным методологическим направлением современных лингвистических исследований.

Ключевые слова: парадигма, классификация, категоризация, концептуализация, телеология, коммуникативный акт.

Prvkhodko A. N. Cognitive-communicative Dualism of the Contemporary Linguistics Paradigm. The article deals with the attempt to summarize, comprehend and formulate principle postulates of cognitive-communicative dualism of the contemporary linguistics paradigm, which is methodologically the main area in contemporary linguistics investigations.

Key words: paradigm, classification of categorization, conceptualization, teleology, communicative act.

Постановка наукової проблеми та її значення. Об'єкт аналізу статті – когнітивно-комунікативна парадигма (ККП) лінгвістики як методологічна основа сучасного мовознавства. **Мета** розвідки – з'ясування лінгвістичних релевантних засад її виокремлення. Відповідно, основні **завдання** дослідження – осмислення, узагальнення та формулювання ключових постулатів цієї парадигми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відомо, що парадигма – це провідна теоретична версія структури й сутності об'єкта пізнання, домінуючий у науці дослідницький підхід, заданий у певний історичний відрізок часу певним колом учених мето-

дологічний напрямок наукових досліджень, що спирається на певну філософську основу» [1, 10]. Для лінгвістики об'єктом пізнання є мова, цілу галерею філософських образів якої сформувала інтелектуальна домінанта XIX–XX століть. Ці образи групуються навколо двох основних моделей – логічних (семіологічної, етноцентричної, антропологічної) і сублогічних (структуралістської, трансформційно-генеративної, семантико-синтаксичної, комунікативно-прагматичної, комунікативно-функціональної та ін.), які виникають і підтримуються в межах певної методологічної платформи. Однак спільним для них усіх є визнання природної мови поліфункціональною знаковою системою, яка виконує дві базові функції – когнітивну (гносеологічну) й комунікативну (функціональну, прагматичну).

У когнітивній моделі вивчається людський інтелект, а мова визнається головною ментальним складником всієї інфраструктури мозку, інструментом мисленнево-мовленневих процесів, засобом пізнання довкілля та позагенетичного передавання людського досвіду. У комунікативній парадигмі мову досліджують у зв'язку з її роллю в умовах реальної мовленнєвої діяльності, де на перше місце висувається мовна/мовленнева особистість та її соціокультурна й соціодискурсивна активність.

Маючи один і той самий об'єкт дослідження, обидва напрями спочатку ставили різні цілі та, відповідно, розв'язували різні завдання, тим самим сприяючи дивергенції поглядів і відмінності позицій щодо місця та ролі мови в соціумі, що цілком узгоджується з плюралістичною природою світу, яка ніби накладає вето на будь-яку монополію на інтерпретацію об'єкта пізнання.

Об'єднувальне начало у конвергентному використанні двох провідних принципів лінгвістики – *антропофактор*. «Мови – це параметри порядку, що підкоряють собі підсистеми, якими є люди» [11, 381]. Ставлення людини в центр наукових досліджень викликала підвищений інтерес до низки проблем – т. зв. «людського фактора в мові» (Е. Бенвеніст), що сприяло чіткій антропологічній орієнтації лінгвістичного знання. Концентрація уваги на *homo loquens* – людини з її системою уявлень, знань і цінностей дає змогу розуміти природну мову як явище когнітивного порядку, що використовується в комунікативних процесах і має для цього всі потрібні ресурси.

Особливу значущість у цьому зв'язку отримують психологічні аспекти мовленнєвої діяльності. Й. Майбауер зазначає: «Те, що я маю певну інтенцію, можу втілювати її в мовну форму, яку я потім використовую як висловлення, причому так, що вона точно вписується в контекст і що мій співрозмовник її більш-менш розуміє, – усе це, безсумнівно, має стосунки до людської психіки» [16, 118]. У цій думці влучно втілено ідею нерозривної єдності когнітивного й комунікативного. Синтез цих двох базових функцій із позицій лінгвофілософських поглядів на роль та місце мови в соціумі якраз і визначає в головних своїх рисах інтегральну когнітивно-комунікативну (когнітивно-дискурсивну) парадигму/систему/модель сучасного мовознавства. Іноді в такому разі говорять про «синкретично-синергетичну модель», оскільки йдеться про зв'язок прагматичного аспекту з когнітивним, психологічним, риторичним, соціальним, аксіологічним.

Переборюючи ізоляціонізм в інтерпретації базових функцій мови, сучасне мовознавство повертається до методологічно перевіреного принципу вивчення й опису мови – від окремого (когніція, комунікація) до загального (гносеокомунікація, дискурсія), результатом чого стає розуміння мови та її природи в нерозривній єдності пізнавальних і функціональних начал. Із цього випливає, що ККП визнає:

- тернарність системного устрою мовних одиниць у патерні «форма – зміст – функція»;
- функціональність мови й телеологічність мовлення, що припускає пріоритетність вивчення прагмасемантичної організації їхніх одиниць;
- гетерофункціональність і альтернативність засобів вираження одного й того ж змісту, вибір яких диктують інтенційні настанови мовця та умови комунікативної ситуації;
- взаємодетермінованість інтра-, екстралінгвальних факторів, які впливають на процеси породження (кодування) та розуміння (декодування) мовленневих повідомлень і зумовлюються активізацією різних типів знання;
- синергетичність мовлення, що передбачає включення інтелектуальних і соціопрагматичних важелів для досягнення генеральної мети спілкування – взаєморозуміння, консенсусу;
- інтерактивність процесу спілкування, учасники якого користуються однаковим кодом;
- континуальність мовленнєвої діяльності, вищою формою якої є текст / дискурс, що вимагає між- або мультидисциплінарного підходу до їх наукового осягнення.

Перелічені ознаки дають підставу стверджувати, що інтегральною рисою когнітивної та комунікативної версій мовознавства є той факт, що обидві вони не обмежуються описовим методом, а становлять холистичну модель пояснення мовної системи. Це означає, що структуру й функції мови не можна трактувати ізольовано, а тому ця модель припускає широке використання досягнень суміжних наукових дисциплін.

Не можна не помітити, що в фокусі уваги ККП виявляються проблеми трансформації одиниць мови в одиниці мовлення. Це приводить до того, що значне місце в ній посідає функціонально-комунікативний підхід, у якому основний дослідницький інтерес концентрується навколо проблем мовлення, когнітивних і комунікативних аспектів семантики. Тим самим ККП виявляється зорієнтованою насамперед на функціональну сторону семіотичних одиниць, головне кредо якої – вивчення «фактів мови та їх реалізації в мовленні» [2, 556], а головним постулатом – положення про інструментальність мови для реалізації інтенцій і у сфері пізнання, і у сфері спілкування [13, 605].

Завдяки інтегративному підходу до опису функціонування певних ділянок мовної системи можна отримати досить переконливі дані щодо механізмів вербалізації позамовної дійсності. ККП вивчення мови, підсилюючись традиційними системо- й антропоцентричними підходами, підводить нас до усвідомлення тієї істини, що людина як систематизувальна істота неминуче структурує свій життєвий світ у той чи інший спосіб, фіксує отримані результати у вигляді різноманітних знань (понять, концептів, картин світу, фреймів, інформації) та представляє їх за допомогою семіотичного вербального коду – номінативних і предикативних одиниць.

У цьому сенсі когнітивна й комунікативна моделі вивчення мовних одиниць віддають належне тому, що існування ізоморфних (альтернативних) засобів вираження одного й того самого значення/змісту пов'язане з їх гетерофункціональністю. Вибір мовних засобів у процесі спілкування диктують, з одного боку, інтенційні установки мовця, а з іншого, – комунікативна ситуація (скопус), що характеризується в параметрах увічливості/неввічливості, категоричності/некатегоричності, кооперативності/некооперативності, авторитарності/егалітарності, а також здатністю до оперативної зміни цих діапазонів в умовах дискурсу.

Тим самим когнітивна й комунікативна парадигми мовознавства проявляють єдність поглядів у своєму ставленні до феномену «мовленнєва діяльність» і до її одиниці – мовленнєвого акту. Із погляду КДП, останній є реалізованою функцією мовної одиниці (функція-реалізація), актом її «проголошення в певній ситуації з певною метою» [5, 258]. Уже сама по собі дефініція виходить із когнітивних (конвенціональність, пропозиціональність) і комунікативних (інтенціональність, адресат/н/ість) параметрів [2, 557; 6, 168; 12, 6; 13, 412].

Отже, можна з повним правом уважати: до якого б лінгвістичного напряму не примикав дослідник, він незмінно здійснює свій аналіз у рамках ККП, адже сам по собі мовленнєвий акт виявляється неможливим без акту пропозиційного, а пропозиційний – без комунікативного. Відокремлення ж їх один від одного є ситуативно штучною дослідницькою технікою, потрібною для акцентування або одного, або іншого складника когнітивно-комунікативного цілого.

На основі того, що природна мова є комплексною інформаційною системою, когнітивне мовознавство має предметом свого вивчення шляхи та способи представлення знань й одержання інформації в процесі комунікації [18, 45]. Більшість когнітологів вважає, що релевантність мови для процесів пізнання та відносна доступність (де)кодування її поверхневих структур як джерела даних не тільки про саму мову, а й про описуваний нею позамовний світ зробило саме лінгвістику однією з головних галузей когнітології [14, 305; 17, 317].

У центрі уваги когнітивної лінгвістики перебуває «мова як загальний когнітивний механізм – система знаків, що відіграють певну роль у репрезентації (кодуванні) і трансформуванні інформації» [3, 19]. Ця система, на відміну від інших семіотичних конструктів, є одночасно і зовнішнім, і внутрішнім об'єктом, конститутованим незалежно від мови. Така білатеральність мови дає змогу поставити в центр лінгвістичних інтересів структури і процеси мислення, властиві людині як *homo loquens*.

Визначення мови як явища когнітивно-процесуального порядку виходить із того, що вона передає інформацію про світ, усебічно пов'язана з її обробкою, безпосередньо стосується її організації, збереження та репрезентації і, нарешті, забезпечує перманентність комунікативних процесів, під час яких передаються й використовуються величезні шари знань.

Інтегральна основа когнітивної науки – принцип категоризації світу, картина якого складається з двоєдності гносеологічного й мовного начал: з одного боку, у свідомості людини існує система денотативних образів (онтологічна картина світу), а з іншого – ця система актуалізується не інакше як за допомогою природної мови (мовна картина світу). Здатність класифікувати предмети та явища засвідчують, що людина, сприймаючи світ, судить про їх подібність або відмінність. Когнітивна лінгвістика концентрує свою увагу на вивченні структури людської свідомості через призму її відображення знаком. Тим самим у сферу її інтересів уходять ментальні основи продукування й розуміння мовлення, за яких лінгвістичне знання бере участь у збереженні, переробці та репрезентації енциклопедичного знання.

Уважають, що результати лінгвокогнітивних досліджень дають змогу говорити про механізми людської когніції загалом і способи категоризації та концептуалізації світу зокрема. Це означає, що ключовими для когнітивної науки стають такі поняття, як категорія, картина світу, фрейм тощо.

Когнітивна наука ставить питання про перегляд самого процесу групування явищ дійсності в тому вигляді, у якому він відбувається в повсякденному житті: на підставі чого класифікує речі пересічна людина і як вона зводить нескінченну розмаїтість своїх відчуттів та різноманіття форм матерії та її руху в певні рубрики, а саме класифікує й поєднує в певні класи та групи. Ідеться про когнітивну діяльність людини, яка відбувається через класифікування, категоризування й концептуалізування дійсності.

В основі процесу *класифікації* лежить операція відволікання (абстрагування) від одиничного шляхом субординації, координації, імплікації та його позиціонування в класі, виді чи роді подібних за якимись суттєвими властивостями об'єктів (таксономіка світу).

Категоризація, виділяючи найсуттєвіші властивості подібних явищ, є процесом належності об'єкта до якої-небудь категорії за фамільною схожістю на підставі гіпо-гіперонімічного принципу (вид – рід). Будучи певним способом узагальнення й організації досвіду пізнання людини та її практичної діяльності [10, 280], категоризація корелює із процесом систематизування шляхом операцій порівняння, зіставлення, ідентифікації, ототожнювання, ієрархізації тощо [6, 42]. Когнітивна наука розрізняє два типи категоризацій – таксономічну (логічну) й аналогову (образно-метафоричну) [9, 49].

І класифікація, і категоризація відображають наші знання про сутність світу. Їх мета – підтвердження того, що навколишня дійсність не хаотична, а певним чином структурована. Тож обидві вони є способами надання сприйманому світу впорядкованого характеру, систематизації того, що спостерігається, і розподілу результатів досвіду за певними рубриками.

Концептуалізація – процес перетворення зовнішніх одиниць у внутрішні за допомогою правил ментальної трансформації. Концептуалізація – процес структурування знань і досвіду, який полягає в осмисленні отриманої інформації. Процеси концептуалізації та категоризації тісно пов'язані між собою, що іноді дає підставу говорити про категоризацію як про спосіб концептуалізації дійсності [9, 59], проте, як видається, вони все ж таки мають різну кінцеву мету. Перший спрямований на виділення мінімальних одиниць людського досвіду в їх змістовому уявленні, а другий – на групування одиниць за принципами подібності або відмінності, віднесення їх до певного класу. У будь-якому разі, обидва вони є результатом тих когнітивних процесів, які спрямовані на групування на певній загальній підставі дискретних образів того, що спостерігається, випробовується, перевіряється чи згадується, тим самим «скорочуючи для свідомості «населеність» світу об'єктами» [9, 33].

Становлення й розвиток когнітивного підходу до одиниць мови уможлиблює її розуміння як джерела даних про концептуальні чи когнітивні структури свідомості. Мова яскраво засвідчує наявність у свідомості людини різноманітних структур знання про світ, про шляхи й способи його категоризації та концептуалізації за допомогою мовних одиниць. У зв'язку із цим постає й питання, як одиниці мови трансформуються в одиниці мовлення в процесі дискурсивної (комунікативної) діяльності людини.

Для дослідження комунікативної діяльності понятійний апарат прагматики має бути розширеним настільки, щоб дати можливість пояснити першочергові проблеми використання мови. Прагматику визначають не з погляду теоретичних вимог семантики, а навпаки, як таку, що вбирає в себе семантичний складник мовної системи на власних теоретичних засадах, тобто на засадах теорії мовленнєвої діяльності.

Функція мовних засобів, за допомогою яких людина виражає мету, необов'язково прив'язана до цієї мети. І все ж мовні засоби та немовна мета не можуть бути повністю незалежними одне від

одного. Мета та засіб комунікації перебувають між собою в діалектичних відносинах змісту й форми. Тут очевидно, що мета передбачає вибір відповідного засобу порозуміння: те, що певна особа хоче сказати, у будь-якому разі залежить від вибору вербальних засобів – «наміри паразитують на засобах» [19, 99]. *Інтенції* становлять сенс мовленнєвої дії, оскільки учасники спілкування виводять їх саме на підставі тих засобів, які мовець обирає для оголошення своїх намірів. Перебіг комунікативного акту в зворотному порядку неможливий.

Життєвий світ людини складається з окремих ситуацій – ситуацій дії та ситуацій мовлення, тобто комунікативних ситуацій. *Комунікативна ситуація* (скопус) – це певний фрагмент життєвого світу. Вважають, що комунікативна ситуація реалізується в контексті суб'єктивних координат *ego – hic – tunc*, оскільки поняття *контекст* виводить мовленнєву діяльність у широкий світ просторово-часових і суб'єктивно-об'єктивних зв'язків. Л. І. Сахарчук указує щонайменше на п'ять головних параметрів комунікативної ситуації: комунікативний мотив; комунікативне завдання; комунікативна мета; комунікативна стратегія; комунікативний ефект; комунікативна подія. Як частина контексту ситуації діяльності, скопус є феноменом прагмасемантичного порядку і включає в себе власне комунікативні та докомунікативні чинники. До перших належить мовленнєвий акт, до інших – уже згадувані «предмет», «мотив», «учасники». Предметна галузь скопуса забезпечує конкретну референцію висловлення: а) стан речей до моменту мовлення; б) стан речей, що передбачається після моменту мовлення.

Виникаючи як феномен докомунікативного порядку, скопус має чітко окреслену футуральну спрямованість та може мати ознаки і спланованості, і спонтанності. Можна розрізнити чотири типи скопусу – повідомлення, питання, спонування, обіцянки. Звичайно, за потреби цей набір може бути розширеним або модифікованим, проте саме він утворює ядро комунікативної діяльності людини й виступає базовим стосовно тих контекстів, які є передумовою метакомунікативних, фатичних, експресивних та інших контекстів спілкування.

Ситуативний скопус реалізується в мовленнєвій діяльності людини у вигляді *мовленнєвого акту* (МА), який є актом «проголошення речення в певній ситуації з певною метою» [5, 258]. МА характеризується в параметрах інтенціональності (еквіфінальності), конвенціональності, пропозиційності, адреса/н/тності. У досить вичерпному вигляді їх наводить І. С. Шевченко, яка обгрунтувала й окреслила модель МА з дев'ятьма аспектами – адресантним, адресатним, інтенціональним, контекстним, ситуативним, метакомунікативним, денотативним, локутивним та іллокутивним [12, 6], до яких слід додати інтеракціональний чинник, оскільки вербальна комунікація так чи інакше обов'язково передбачає щонайменше двох учасників, які наділяються відповідними соціальними й комунікативними ролями. Зазвичай розрізняють чотири основні типи МА (первісних прагматичних значень) – асертив (констатив), квеситив, директив, комісив, які корелюють із чотирма зазначеними типами скопусу. Іноді до них додають експресиви й метакомунікативи (фатичні МА).

Розуміння спілкування як *інтерактивного*, двостороннього процесу, частини якого плануються й використовуються як компоненти попарно структурованої єдності [15, 104], є ще однією характерною рисою ККП. Д. А. Леонтьєв наголошує, що індивідуальна діяльність людини ніколи не буває повністю індивідуальною, тому що завжди включена в систему стосунків із предметним світом і в систему відношень з іншими людьми [7, 396]. Інтерактивний підхід припускає, що учасники спілкування можуть і мають мінятися комунікативними ролями, володіють (в ідеалі) однаковими комунікативними стратегіями й тактиками, навичками інтеріоризації та екстеріоризації знання. При цьому доцільно виходити з того факту, що в інтерактивному режимі спілкування доцільно розрізнити акт кодування (граматика від мовця) й акт декодування (граматика від адресата) інформації, основні контури якої намітив ще О. Есперсен [4, 60].

Іноді в лінгвістичній літературі існує не зовсім коректне ототожнення понять «мовленнєвий акт» і «комунікативний акт». Попри те, що обидва вони мають прагмасемантичну природу, знака рівності між ними немає, а є гіпо-гіперонімічна співвіднесеність. *Комунікативний акт* є ширшим поняттям за МА, оскільки може мати й невербальне/паралінгвальне втілення (жести, міміка, мовчання (сіленціальність) тощо), а також набувати вигляду дискурсивного акту.

Угруповання комунікативних актів, поєднаних спільною інтенціональною настановою в один мовленнєвий блок задля реалізації певної мети, у яких сходяться, перетинаються і взаємодіють різні іллокутивні сили з різними (первинними та вторинними) прагматичними смислами, доцільно квалі-

фікувати як *дискурсивний акт*. Наприклад: взаєморозуміння, згода, незгода, відмова, докір, натяк, здивування, звинувачення, повчання, наставляння, обурення, підхоплення, комплімент тощо.

Дискурсивний акт може бути осмисленим і через поняття «дискурсема», яке вводить О. І. Морозова на позначення «елементарної одиниці дискурсу, що має його провідні властивості та є втіленим у складному мовному знаку результатом мисленнево-комунікативної взаємодії адресанта й адресата» [8, 75]. Водночас, слід зазначити, що певний тип/вид дискурсу не має чіткої прагматичної прив'язки до того чи цього типу/виду мовленнєвого і/або дискурсивного акту. Простежено, що дискурс виявляє вибірковість щодо преференційного використання певного виду комунікативного акту. Мабуть, саме тому МА в усталеному його розумінні дуже обережно використовується для параметризації дискурсу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо: методологічною базою сучасних лінгвістичних досліджень є когнітивно-комунікативна парадигма, яка постулює єдність форми, змісту й функції мовних та мовленнєвих одиниць. Мовна одиниця (фонема, слово, речення) є такою лише тому, що паралельно існує її дзеркальна проєкція – мовленнєва одиниця (звук, словоформа, висловлення). Основне її призначення в дискурсі полягає в здійсненні мисленнево-мовленнєвих операцій: з одного боку, вона виступає засобом гносеологічної активності в логосфері (когнітивна функція), а з іншого – слугує цілям інтерактивної взаємодії (комунікативна функція). Точкою перетину обох функцій є дискурс, у якому відбиваються епістемічні процеси, які мають справу з інформацією та оперують різними типами й структурами знань.

Одним із перспективних напрямів дослідження когнітивно-комунікативної парадигми є поширення запропонованої методики на вивчення концептуальних одиниць лінгвокультури, що може посприяти наближенню до усвідомлення алгоритму категоризації та концептуалізації дійсності засобами природних мов, до осягнення шляхів і способів репрезентації знання.

Список використаної літератури

1. Березин Ф. М. История лингвистических учений / Ф. М. Березин. – М. : Наука, 1984. – 319 с.
2. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Школа «ЯРК», 1998. – 768 с.
3. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретационного подхода / В. З. Демьянков // *Вопр. языкознания*. – 1994. – № 4. – С. 17–37.
4. Есперсен О. Философия грамматики : пер. с англ. / О. Есперсен. – Изд. 3-е, стер. – М. : КомКнига, 2006. – 408 с.
5. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
6. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : МГУ, 1997. – 245 с.
7. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.
8. Морозова Е. И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Е. И. Морозова. – Харьков : Экограф, 2005. – 300 с.
9. Никитин М. В. Основание когнитивной семантики / М. В. Никитин. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена, 2003. – 277 с.
10. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Ф. Губский и др. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 576 с.
11. Хакен Г. Синергетика. Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 420 с.
12. Шевченко И. С. Дискурс и его категории / И. С. Шевченко // *Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. – 2011. – № 973. – С. 6–12.
13. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Рос. энцикл., 2000. – 684 с.
14. Anderson J. R. The architecture of cognition / J. R. Anderson. – Cambridge : Harvard University Press, 1983. – 345 p.
15. Habermas J. Vorbereitende Bemerkungen zur Theorie der kommunikativen Kompetenz / J. Habermas, N. Luhmann N. Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie. Was leistet die Systemforschung? – Frankfurt–M. : Suhrkamp, 1990. – S. 101–141.
16. Meibauer J. Pragmatik: eine Einführung / J. Meibauer. – Tübingen : Stauffenburg, 2001. – 208 S.
17. Mey J. L. Pragmatics. An introduction / J. L. Mey. – Oxford : Blackwell, 1993. – 421 p.

18. Shepard R. N. George Miller's data and the development of methods for representing cognitive structures / R.N. Shepard // The making of cognitive science: Essays in honor of George Miller. – Cambridge (Mass.), 1988. – P. 45–70.
19. Vossenkuhl W. Zur Pragmatik des sprachlichen Handelns // Pragmatics. Handbook of pragmatic thought / W. Vossenkuhl. – Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1997. – S. 85–103.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.

УДК 811.111

С. О. Швачко – доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу
Сумського державного університету

Словотворчі тенденції квантитативних одиниць: лінгвокогнітивні аспекти

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики
перекладу СумДУ*

У статті зроблено спробу осмислити процеси еволюції та інволюції на матеріалі квантитативних слів – числівників та денумеративів. Сфокусована увага на частиномовних аспектах корелюючих слів – їх граматичних, семантичних та епідигматичних характеристиках. Зосереджено увагу на статусі повнозначних і службових слів – на денумеральних конструюваннях, їх способах утворення та девіаціях поверхневих і глибинних структур.

Ключові слова: словотворчі тенденції, квантитативні слова, числівники, денумеративи, процеси еволюції та інволюції, девіації.

Швачко С. А. Словообразовательные тенденции квантитативных слов: лингвокогнитивные аспекты. В статье делается попытка осмыслить процессы эволюции и инволюции на материале квантитативных слов – числительных и денумеративов. Фокусируется внимание на частеречных аспектах коррелируемых слов – их грамматических, семантических и эпидигматических характеристиках. Обращается внимание на статус полнозначных и служебных слов – на денумеративных конструированиях, способах их образования и девиациях поверхностных и глубинных структур.

Ключевые слова: словообразовательные тенденции, квантитативные слова, числительные, денумеративы, процессы эволюции и инволюции, девиации.

Shvachko S. O. Word-building Tendencies of Quantitative Linguo-Cognitive Aspects. The article deals with word-building tendencies in English, their diachronic level. Processes of evolution and involution are being dealt with. Numerals and denumerals are considered in terms of their grammatical, semantic and epidigmatic aspects, their deviations of outer and inner structures.

Key words: word-building tendencies, quantitative words, numerals, denumerals, evolution, involution, deviation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Досліджено проблеми словотвору на матеріалі квантитативних слів, їх становлення та функціонування в англійській мові. Одержані результати мають вихід у теорії номінації та комунікації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз сучасних досліджень з проблеми словотвору та осмислення емпіричного матеріалу стосовно явищ вербокреації дозволило дійти висновку, що в мові спрацьовують процеси еволюції та інволюції як такі, що обіймають вихідні та похідні конструювання, процеси частиномовної інновації.

Слова творяться в мові за притаманними їй моделями, нормою та лінгвістичними традиціями. Стартовим корпусом для денумеративів є числівники, поверхнева та глибинна структура яких відкрита модифікаціям на епідигматичному рівні, як таких, що сприяють дієвості словотвору в мовній картині світу, появи нових квантитативних слів (**об'єкт дослідження**). Осмислення їх лінгвокогнітивних аспектів (**предмет дослідження**) є актуальним з огляду на зростаючий інтерес лінгвістів до